

του πῶ παληάλογο τὸ φόβιο του κι' ἀρχινάει νὰ μὲ θρίζη. «Μὴ βρίζης, ἀγά, τοῦ κάνω, γιατί δὲ σοῦ εἶπα καὶ κάνω βαρὺ λόγο». Ἐκεῖνος τίποτα, δὲ σταμάταε τὰ βρισίδια του. Φούσκωσα τότενες, Λάμπρο. «Τῶπα, μωρὲ θρωμόσκυλλε, τοῦ κρένω, γιατί σοῦ τρώω τὸ κεφάλι». Ὁ ἀγᾶς πιάστηκε ἀπὸ τὸ μαρτίνι του. Ἐγὼ ἄρματα δὲν εἶχ' ἀπάνου μου ἀλλ' ἀπὸ τὸ σουγιὰ καὶ τὰ καληγοσφύρια τῶν ἀλόγων. Χύνουμαι ἴσ' ἀπάνου του, τ' ἀρπάζω τὸ τουφέκι ἀπὸ τὰ χέρια καὶ φωτιά τῶχω. Μὲς τὸ ριζάφτι τὸν πήρε. Ἐμπήξε μιὰ δυνατὴ φωνὴ κ' ἔγυρε κάτου ἀπὸ τ' ἄλογο. Τοῦ παίρνω τότες καὶ τὰ φουσεκλίκια κ' ἐκεῖ πού ξεψύχαε γυρίζω καὶ τοῦ λέω: «Ἐ, ὦρὲ ἀγά, πάρτα τώρα ἐσὺ καὶ τὰ ρύζια καὶ τ' ἄλογα κι' αἶε κατὰ διαόλου». Καὶ τ' ἀπαριάζω δλα οὐδ' ἐκεῖ στήν ἐρημιὰ καὶ κάνω μοναχός μου ἔτσι τὸν κατήφορο γλήγορος.

— Καὶ τώρα;

— Τώρα νὰ σκωθοῦμε καὶ νὰ φύγουμε. Θὰ μᾶς γνωρίσουν τ' ἄλογα καὶ θὰ λὰ μᾶς πιάσουν.

— Νὰ φύγουμε! Ποῦ νὰ φύγουμε καὶ ποῦ νὰ πᾶμε; Τ' ἦταν αὐτὸ πού μᾶς ἔκαμες, μπρὲ παιδί μου; Ἀμ' ἐγὼ δὲν ἔχω τρεῖς μῆνους πὺ βγῆκ' ἀπὸ τὰ σίδερα καὶ τώρα πᾶλε γιὰ τὰ μπουτρούμια μὲ ξεκινᾶς, μωρὲ Φῶτο;

Κι' ὁ δόλιος ὁ πατέρας ἔκρυψε στὰ δύο του χέρια τὸ πρόσωπο σὰ νὰ κλαίγε.

Τότε ἡ μάνα τίναξε περήφανα, σὰν τὴ λιόντισσα, τὸ κεφάλι κατ' αὐτὸν καὶ τοῦ λέει μὲ καταφρονητικὸ πικρόγελο:

— Κλαῖς, ὦρὲ χαντακωμένε Λάμπρο, κλαῖς; Δὲς εἰς' ἐσὺ, πῶχεις φάει δέκα Τούρκους μὲ τὰ χέρια σου ὡς τὰ τώρα, ὦρὲ Λάμπρο, καὶ γιατί πᾶει κι' ὁ Μπεϊλούλαγας σήμερα κλαῖς σὰν τὸ μικρὸ παιδί καὶ μαλώνεις τὸ Φῶτο; Ἄν μᾶς τὸ σκότωνε τὸ παιδί ὁ σκύλλαρρος, τί θὰ γενόμεσταν ἐμεῖς τότες, ὦρὲ καυμένε; Ἄιντε νὰ φύγουμε γλήγορ' ἀπόψε. Εἶδεμὴ ξεντύσου τὴ φουσανέλα κ' ἔλα νὰ σοῦ δέσω τὸ μαντήλι μου στὸ κεφάλι, νὰ σοῦ βάλω καὶ τὰ σιγγούνια μου, καὶ κάτσε ἐσὺ ἐδῶ νὰ φυλάξης τὸ ρημαδικό μας. Γιὰ γυναῖκα σοῦ πρέπει ἐσένα σήμερα κι' ὄχι γι' ἄντρας. Ἐγὼ σηκώνομαι μὲ τὸ Φῶτο καὶ φεύγουμε. Γιὰ το πού 'νε τὸ ρωμείκο, οὐδ' ἐδῶ, στήν Ἄρτα.

Τὰ λόγι' αὐτὰ τ' ἀντριωμένα τῆς Βασίλως τὸν ἐξεμάτισαν τὸ Λάμπρο, κι' ἀνατινάχτηκε ἀδάκρυτος ἀπὸ τὸν τόπο του, σὰ λαθωμένο λάφι.

— Νὰ φύγουμε, εἶπε, νὰ φύγουμε. Δὲν εἶν' ἄλλη προκοπή, δὲν εἶν' ἄλλο σελιαμέτι. Νὰ νυχτώσῃ καὶ νὰ φύγουμε. Τοίμασε, Βασίλω, νὰ φορτώσουμε. Ὅτι νὰ φορτώσουμε στὸ ντουρί καὶ νὰ φύγουμε.

Νυχτώσε. Χαμηλά, τὰ βᾶθη τοῦ κάμπου τὰ πλάκωνε μιὰ σκοτεινάδα ἀριά καὶ κάπου κάπου μόλις ξεχώριζαν ἀνάμεσα στὰ χωράφια τὰ σπιτάκια τῶν ζευγάδων Σουλιωτῶν, ἀλαργεμένα τὸν ἀπ' τ' ἄλλο. Φιδωτὸ τὸ ποτάμι στὰ λιβάδια, σέρνονταν πρὸς τὸ πέλαγο σιγαλινὰ κι' ἀργὰ πολὺ, σὰν πεζόδρομος, ὅπου διαβαίνοντας γλήγορος κακοτράχια καὶ δυσκολοπάτητα βουνὰ, πέφτει σερνὰ στὸν ἀπλωτὸ κάμπο, ὅθε ξαγναντίζει τὸ καλύβι του, καὶ κοντοκρατάει τὴν περπατησιά του καὶ πᾶει σιγὰ σιγὰ, ξαποσταίνοντας καὶ ξιδρώνοντας. Ὁ οὐρανὸς ἀπάνου γιόμιζε ἀπ' ἀμέτρητ' ἀστέρια. Τὸ σπῆτι τοῦ Λάμπρου Ζάρμπα, σὰ νᾶνωιθε — τὸ δόλιο! — τὴν σφοδρὰ πού τοῦ μέλλονταν, τὴν μοναξιά, τὴν κλεισμάρα καὶ τὴν ἐρήμωση πού θὰ τὸ δέχονταν, ἔστεκε μὲς τὸ ριζοβοῦνι, ὀρθὸ, ἀτάραγο, σκυθρωπὸ, παραπονεμένο, σὰ χαροκαμένος ἥρωας, ὅπ' ἂν τοῦ στέρφεψαν ἢ πολλὰς σφοδρὰς τὰ δάκρυα, νοιώθει ὁμως τ' ἀνεμόχολο νὰ φουσκῶνῃ στὰ στήθια του μέσα καὶ τὸ χαλασμοῦ νὰ τοῦ πλακῶνῃ βαριά τὴν καρδιά. Ὁλόγυρά του καὶ μέσα του βασίλευε νέκρα καὶ σιωπὴ. Μοναχὰ τὸ ποτάμι μούγγριζε δίπλα του, σὰ νὰ τοῦλεγε ὅτι τὸ μούγγρισμ' αὐτὸ θὰ νᾶχη ἀπὸ δῶ καὶ πέρα συντροφιά καὶ κουβέντα του, ὡς πού ὁ καιρὸς κ' ἡ βροχὴς θὰ λὰ τὸ σωριάσουν στὰ ρέματά του.

Ὁ Φῶτος εἶχε τραβῆξει μὲ τᾶλογο φορτωμένο κατὰ τὸ δρόμο τῆς Λάκκας. Ὁ Λάμπρος κ' ἡ γυναῖκα του καθόνταν στὰ πεζούλια τῆς αὐλῆς σιωπηλοί, καρτερῶντας νὰ σφίξῃ καλὰ τὸ σκοτάδι γιὰ νὰ κινήσουν κι' αὐτοί.

Πέρασεν ἀρκετὴ ὥρα. Ὑστερα δύο τρεῖς ἡγεροὶ κρότοι καὶ λίγες πατημασιὲς τάραξαν γιὰ τελευτεῖα βολὰ τὴν ἐρημιὰ τούτη. Ἦταν τὰ στριφυγυρίσματα τοῦ κλειδιοῦ τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὰ πατήματα τοῦ Λάμπρου καὶ τῆς Βασίλως, ὀπῶφευγαν ἀπὸ τὰ χῶματά τους δίχως μιὰ, δίχως δάκρυα.

Ὁ δρόμος, λιθοστρωμένος κάπου κάπου ἀπὸ τὸν καιρὸ τ' Ἀλήπασ' ἀκόμα, ἀκολουθαίει τὴν ποταμιὰ κι' ἀνεβαίνοντας κατὰ τὴ Λάκκα πέφτει μέσα στὰ βᾶθη τῶν Στενῶν τοῦ Σουλιοῦ. Ἐδῶ βογγάει ὁ ποταμὸς σὰ στοιχιὸ καὶ χτυπάει ἀπὸ 'να θράχο σ' ἄλλοτε τ' ἀφρισμένα νερά του. Λίγες λευκὲς χιλιόχρονες στυλίζουν τοὺς ὄχτους του. Δεξιά καὶ ζερβιά τὰ βουνὰ σηκώνονται μεσουρανής καὶ κατάκρημνα, ὄλο στεφάνια καὶ ζωνάρια σπαρμένα μὲ ἀγριοπρίναρα. Ζερβιά μεριά στάθηκε ὁ Φῶτος μὲ τᾶλογο γιὰ νὰ καρτερέσῃ. Μὲς ἐκεῖ πού ὀλομόναχο, στενὸ καὶ δυσέβρετο μονοπάτι φέρνει, ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα τῆς παλληκαριᾶς καὶ τοῦ πολέμου, ἀπὸ τὸ ποτάμι εἰς τὸ Κακοσοῦλι ἀπάνου, κι' ὅπου τ' ἀνέβαιναν τότες ἡ Σουλιώτισσες ζαλικωμένες μὲ βαρέλες νερὸ καὶ τραγουδώντας.

Τὸ σκοτάδι πίσσα περιγύρα. Κάτι λίγο ξεχώριζε μπροστά του τ' ἄσπρο ρέμα τοῦ ποταμοῦ πού μούγγριζε σὰ νὰ τὸν φοβέριζε νὰ τὸν καταπιῇ. Καὶ ψηλὰ ψηλὰ, μὲς τὰ κράκουρα, ξανοίγονταν ἀπᾶν' ἀπὸ τὰ βουνὰ στενὴ μικροῦλη λουρίδα ἀστερωμένου οὐρανοῦ. Ἐδεσε τ' ἄλογο σὲ μιὰ λεύκα ὁ Φῶτος κι' ἀκούμπησε κι' αὐτὸς σ' ἕνα κοντρί κ' ἐβυθίστηκε σὲ συλλοή. Οὐτ' ἐφαίνονταν ἂν ζοῦσε χωμένος μέσα στὸν ἄδη τοῦτο τ' ἀπάνου κόσμου.

Σὲ λίγην ὥρα ὁμως, ξάφνου, πετιέται ὀρθὸς σὰ μαχαιρωμένος, ἀγκαλιάζει τ' ἄλογο του τὸ λαιμὸ καὶ τοῦ καταφιλεῖ τὸ μέτωπο μὲ δάκρυα καὶ μὲ τέτοια θλιθερά λόγια, μισοκομέν' ἀπὸ λυγμούς:

— Κακότυχέ μου ντουρί, δὲ θὰ λὰ ἰδῆς ἄλλη βολὰ τώρα τὴ Χάιδω τὴν ὡμορφὴ, δὲ θὰ λὰ σοῦ χαϊδέψῃ πᾶλε τὴ χιούτη σου μὲ τὰ μαρμαρένια τῆς χέρια, δὲ θὰ λὰ σὲ ταγίση ἄλλη βολὰ τὸ θρωμὶ στήν πλουμισμένη τῆς ποδιά. Πᾶει, ἀπ' ἀπόψε ἡ Χάιδω μᾶς χάνει. Πῶς θὰ λὰ τὸν φτουρίσουμε αὐτὸν τὸν μισεμό. Κακότυχέ μου ντουρί, κακότυχέ μου ντουρί...

Τώρα καὶ πέντε χρόνια πέρναγ' ἀπὸ τὴν Ἄρτα.

Μέσα στὸ περιαύλι τῆς Πυργιορίτσας μοῦ δεῖξαν τὸν τάφο τοῦ κακότυχου Φῶτου. Καὶ κλαίοντας ὁ πατέρας του ὁ ἴδιος, ὁ Λάμπρος Ζάρμπα, μοῦ διηγήθηκε τὴν ἱστορία του.

— Δὲν θὰ λὰ τὸν λησμονήσω ποτές τὸ Φῶτο μου, μοῦλεγε, τί μῶχει κάψει τοῦ μαύρου τὴν καρδιά μὲ τὸ θάνατό του. Καὶ κατὰ τὴν παραγγολὴ πού μ' ἄφινε στὸ ψυχομάχημά του, θὰ λὰ ξεθάψῃ μιὰ μέρα τὰ κοκκαλάκια του καὶ θὰ λὰ τὰ πᾶω στὸ Σοῦλι, γιατί ὁ καῦμός τοῦ Σουλιοῦ ἐστάθηκε θάνατός του.

— Κι' ὁ καῦμός τῆς Χάιδως. Εἶπα γὼ μὲ τὸ νοῦ μου.

(1892)

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

ΚΟΥΒΕΝΤΟΥΛΕΣ

ΣΥΜΦΩΝΟΙ

Ὁ ἀφέντης τοῦ Ἰορδάνη ἔχει συχνὰ κάτι παράξενες φαντασιοπληξίες. Ἐνα βράδυ πού εἶχε τραπέζι στὸ σπῆτι του σὲ μερικοὺς φίλους του, φωνάζει τὸν ὑπηρέτη καὶ του λέει:

— Ἄκουσε, Ἰορδάνη, ἀπόψε στὸ τραπέζι θὰ σὲ φωνάζω Ναβουχοδονόσσορα.

— Πολὺ καλὰ, κύριε, μὰ ἐγὼ πῶς θὰ σᾶς φωνάζω;

— Βλάκα!

— Πολὺ καλὰ, κύριε, εἶμαστε σύμφωνοι!

